

DE SALDUZ-WET

De Salduz-wet¹ voorziet in nieuwe regels met betrekking tot het verhoor van getuigen en verdachten en is het gevolg van een arrest van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. In het arrest Salduz/Turkije² oordeelde het Hof immers dat elke verdachte (in casu een minderjarige) het recht heeft op bijstand van een advocaat vanaf het eerste politieverhoor en ook België moest deze rechtspraak dus volgen.

Wat betekent deze nieuwe wet nu echter voor minderjarigen?³ Binnen de Salduz-wetgeving hebben minder- en meerderjarigen dezelfde rechten. Afhankelijk van de categorie⁴ waarbinnen de minderjarige vallen hebben ze verschillende rechten zoals het recht op een kosteloze kopie van het verhoor, het recht op een voorafgaand vertrouwelijk overleg met een advocaat, het recht op bijstand van een advocaat tijdens het verhoor, het recht op het inlichten van een vertrouwenspersoon over de aanhouding,... Specifiek voor minderjarigen is er ook nog voorzien in een verbod op het afstand doen van het recht op een voorafgaand vertrouwelijk overleg met een advocaat en het recht op bijstand van een advocaat tijdens het verhoor.⁵

Als zwakke en kwetsbare rechtzoekenden (kwetsbaar als in het feit dat minderjarigen een groter risico lopen op schending van hun rechten, louter en alleen omdat ze tot een bepaalde leeftijdsgroep behoren) en gezien het vermoeden van kwetsbaarheid waarop het College van Procureurs-generaal wijst⁶ zouden minderjarigen echter moeten kunnen genieten van bijkomende rechten. De juridische bijstand voor minderjarigen voor en tijdens verhoren die plaatsvinden tijdens een strafrechtsplegingsprocedure is immers immens belangrijk, gezien het feit dat minderjarigen tijdens die verhoren het meeste kans lopen om slachtoffer te worden van inbreuken op hun rechten.

Daarnaast moet ook rekening gehouden worden met het feit dat de Salduz-wet niet van toepassing is op de problematische opvoedingssituaties/verontrustende situaties, aangezien er enkel gesproken wordt over verhoren die betrekking hebben op een verdenking het plegen van een strafbaar feit. Een groot aantal minderjarigen kunnen dus geen gebruik maken van de door de Salduz-wet voorziene rechten.⁷

¹ Wet van 13 augustus 2011 tot wijziging van het Wetboek van straffordering en van de wet van 20 juli 1990 betreffende de voorlopige hechtenis, om aan elkeen die wordt verhoord en aan elkeen wiens vrijheid wordt benomen rechten te verlenen, waaronder het recht om een advocaat te raadplegen en door hem te worden bijgestaan, *BS* 5 september 2011 (verder Salduz-wet).

² EHRM 27 november 2008, nr. 36391/02, Salduz/Turkije.

³ L. Balcaen, N. Desmet, C. Melkebeek en M. Rom, "Een leidraad voor het politieel verhoor van de minderjarige in het kader van de Salduz-wet", in Verslagboek studienamiddag 'Tijdschrift voor Jeugd- en Kinderrechten', *Een leidraad voor het politieel verhoor van minderjarigen in het kader van de Salduz-wet*, Brussel, Larcier, 2014, 3-27.

⁴ Er wordt een opdeling gemaakt tussen slachtoffer/getuige (Salduz I), niet-aangehouden (Salduz II en III) en aangehouden verdachte (Salduz IV), waarbij voor de niet-aangehouden verdachte nog eens een onderscheid gemaakt wordt tussen feiten waarop een gevangenisstraf staat van minder of meer dan 1 jaar.

⁵ Art. 47bis, §2, 3^e lid Sv. en art. 2bis, §1, 5^e lid en §2, 6^e lid en art. 16, §2, 2^e lid Voorlopige Hechteniswet.

⁶ COL 12/2011 23 november 2011 van het College van Procureurs-generaal bij de hoven van beroep – Addendum 2 aan omzendbrief COL 8/2011 betreffende de organisatie van de bijstand door een advocaat vanaf het eerste verhoor binnen het kader van het Belgisch strafprocesrecht – Situatie van de minderjarigen en de personen die ervan verdacht worden voor de leeftijd van 18 jaar een als misdrijf omschreven feit te hebben gepleegd.

⁷ C. Claeys en T. Decaigny, "Consultatie en bijstand bij het politieverhoor van minderjarigen verdachten", in Verslagboek studienamiddag 'Tijdschrift voor Jeugd- en Kinderrechten', *Een leidraad voor het politieel verhoor van minderjarigen in het kader van de Salduz-wet*, Brussel, Larcier, 2014, 43.

DE JEUGDADVOCAAT

Er bestaat tegenwoordig consensus over het feit dat elke advocaat die minderjarigen wil bijstaan een grondige kennis moet hebben over de internationale verdragen en de wetten en decreten die betrekking hebben op minderjarigen. De Orde van Vlaamse Balies organiseert dan ook een specifieke opleiding die leidt tot een certificaat 'bijzondere opleiding jeugdrecht' en de Orde heeft daarnaast ook een aanbeveling geformuleerd om jaarlijks te voorzien in een lijst met jeugdadvocaten die deel willen uitmaken van de jeugdpermanentie. In bijna alle arrondissementen wordt deze aanbeveling opgevolgd, zodat de ambtshalve toegewezen advocaat bijna altijd een opgeleide jeugdadvocaat is. Er is echter nog steeds geen wettelijke verankering van de jeugdadvocatuur of van een regeling met betrekking tot de permanentie van jeugdadvocaten.

EUROPESE RICHTLIJNEN

Sinds het najaar van 2013 is er een Europese richtlijn⁸ die tot doel heeft een beter rechtsbescherming voor verdachten te bereiken. In deze richtlijn wordt geen onderscheid meer gemaakt naargelang de ernst van de feiten, het al dan niet op uitnodiging verhoord worden en het al dan niet in vrijheid gesteld zijn.

Het recht op voorafgaand en vertrouwelijk overleg en het recht op bijstand van een advocaat tijdens het verhoor geldt gewoon voor alle verdachten, van zodra ze door de bevoegde autoriteiten in kennis worden gesteld dat ze worden verdacht van een strafbaar feit. Er wordt enkel een uitzondering voorzien voor enkele lichte overtredingen. Hierdoor verhoogt de rechtsbescherming en verdwijnt de onduidelijkheid over wie wanneer recht heeft op een advocaat.

Deze richtlijn biedt echter geen specifieke bepalingen met betrekking tot minderjarigen en stelt, als meest opvallende verschil, dat iedereen, dus ook minderjarigen, het recht heeft om afstand te doen van de toegang tot een advocaat, tenzij in de gevallen waarin het nationale recht deze bijstand voorschrijft. De verdachte moet, vooraleer hij afstand kan doen van zijn recht op toegang tot een advocaat, wel in eenvoudige en begrijpelijke bewoordingen geïnformeerd zijn over de inhoud van het recht op toegang tot een advocaat en over de mogelijke gevolgen als hij hiervan afstand doet. Dit is des te belangrijker wanneer het gaat om minderjarige verdachten.

Er bestaat ook een voorstel voor een Europese Richtlijn⁹ die tot doel heeft om minimumnormen vast te leggen met betrekking tot de procedurele waarborgen van kinderen tegen wie een procedure loopt. Dit voorstel voorziet in een verbod voor minderjarigen om afstand te doen van hun recht op bijstand van een advocaat.

KNELPUNTEN¹⁰

- De minderjarige kan een uitnodiging voor verhoor krijgen, wat verschillende problemen met zich meebrengt. Zo begrijpen minderjarigen vaak 'de taal' en de consequenties voor hun rechten niet en ze weten ook niet of (en waar) ze een advocaat moeten zoeken.

⁸ Richtlijn 2013/48/EU van het Europees Parlement en de Raad van 22 oktober 2013 betreffende het recht op toegang tot een advocaat in strafprocedures en in procedures ter uitvoering van een Europees aanhoudingsbevel en het recht om een derde op de hoogte te laten brengen vanaf de vrijheidsbeneming en om met derden en consulaire autoriteiten te communiceren tijdens de vrijheidsbeneming, *Pb.L.* november 2013, afl. 294, 2-12.

⁹ COM(2013)822] [Voorstel voor een Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad betreffende de procedurele waarborgen voor kinderen die verdachte of beklaagde zijn in een strafprocedure van 27 november 2013, nr. 2013/0408].

¹⁰ H. Penne, A. Raes, S. De Keulenaer, A. Deladriere, M. Franssens, E. Deveux, K. Decramer en S. Sivri, *Evaluatie Salduz-wet Eindrapport*, Dienst voor strafrechtelijk beleid, 15 februari 2013 en Verslagboek studienamiddag 'Tijdschrift voor Jeugd- en Kinderrechten', *Een leidraad voor het politieel verhoor van minderjarigen in het kader van de Salduz-wet*, Brussel, Larcier, 2014, 83p.

- De wetgever heeft echter een wettelijk vermoeden ingevoerd dat er een raadsman werd geraadpleegd als er bij een uitnodiging tot verhoor een omschrijving van de rechten en de feiten gegeven werd. Minderjarigen zetten deze stap echter meestal niet. Het College van procureurs-generaal voorzag daarom in een uitzondering voor minderjarigen waarbij zij wel nog uitdrukkelijk kunnen verzoeken om een advocaat te raadplegen. Het is echter ook weinig waarschijnlijk dat de minderjarige hier uitdrukkelijk zal om vragen.
- De minderjarigen zelf klagen aan dat er tijdens en na het verhoor veel onduidelijkheden bestaan. Zo weten ze vaak achteraf niet of het om een gesprek of een verhoor ging, weten ze niet wat er nu precies mee zal gebeuren,... De minderjarigen hebben echter recht op duidelijke communicatie aangepast aan hun niveau, zodat ze begrijpen wat het verhoor of gesprek inhoudt en wat de consequenties er van zullen zijn.
- In de praktijk bestaat reeds een specifieke benadering van het politieel ‘verdachtenverhoor’ van minderjarigen, met gespecialiseerde diensten, jeugdagenten en sites waarop uitleg gegeven wordt. Aangezien het hier slechts gaat om een praktijk waarvoor geen beleidsmatige onderbouw aanwezig is, blijft de minderjarige echter afhankelijk van de persoonlijke ingesteldheid van de politieambten. Jammer genoeg ontvangt het Kinderrechtencommissariaat dan ook nog steeds veel vragen over de houding van de politie tijdens het verhoor, waarbij intimidatie, geweld en suggestieve vraagstelling voorkomen. Klachten hierover bij het intern toezicht, zelfs met ondersteuning vanuit het Kinderrechtencommissariaat, leveren echter geen resultaten op.
- Een belangrijk punt binnen de Salduz-wet is de steun door een vertrouwenspersonen na vrijheidsberoving. De Salduz-wet biedt de mogelijkheid om naast de ouders, de voogd of de personen die de minderjarige onder hun bewaring hebben¹¹ ook andere vertrouwenspersonen op de hoogte te brengen. Vooral in situaties waar de minderjarige weinig steun ervaart van zijn ouders, kan dit de rechtsbescherming verhogen. Bepaalde politiezones weigeren echter deze vertrouwenspersoon in te lichten.
- Het trapsgewijze systeem met verschillende categorieën is helemaal niet gemakkelijk en er bestaan dan ook misverstanden over wie wanneer recht heeft op bijstand door een advocaat en wat die bijstand precies inhoudt. In de nieuwe Europese Richtlijn¹² die moet geïmplementeerd worden tegen ten laatste 27 november 2016 wordt dit onderscheid echter niet meer gemaakt.
- De jeugdadvocatuur is niet wettelijk verankerd. Bovendien heeft de wetgever geen specifieke regeling voor de permanentie van jeugdadvocaten uitgewerkt, waardoor de minderjarige niet altijd de bijstand van een gespecialiseerde jeugdadvocaat geniet.
- Minderjarigen worden soms – in het belang van het onderzoek – ’s nachts verhoord. Dit omdat er een termijn ingesteld is van vierentwintig uur waarbinnen de verdachte moet verhoord worden.

¹¹ Art. 48bis Jeugdbeschermingswet.

¹² Richtlijn 2013/48/EU van het Europees Parlement en de Raad van 22 oktober 2013 betreffende het recht op toegang tot een advocaat in strafprocedures en in procedures ter uitvoering van een Europees aanhoudingsbevel en het recht om een derde op de hoogte te laten brengen vanaf de vrijheidsbeneming en om met derden en consulaire autoriteiten te communiceren tijdens de vrijheidsbeneming, *Pb.L.* november 2013, afl. 294, 2-12.

AANBEVELINGEN

ALGEMEEN

Het voorstel van het Europees Parlement en de Raad om voor de hele EU gemeenschappelijke minimumnormen vast te stellen inzake de rechten van kinderen die verdachte of beklaagde zijn in een strafprocedure en van kinderen tegen wie een procedure loopt is een stap in de goede richting en we hopen dan ook dat dit voorstel snel gestemd raakt. Er moet bovendien een specifieke wet komen voor minderjarigen; gezien hun kwetsbaarheid vergen zij immers een bijzonder aanpak.

De aanbevelingen die we hier formuleren hebben betrekking op de bestaande wetgeving.

VERHOOR - BIJSTAND VERTROUWENSPERSOON

- Voor minderjarigen die in hoedanigheid van slachtoffer, getuige of niet-aangehouden verdachte worden verhoord werd niet in de wet voorzien dat de ouders, de voogd of de personen die de minderjarige onder hun hoede hebben worden ingelicht over het feit dat er een verhoor (zal) plaatsvinden. Het is echter aangeraden om ouders of andere wettelijke vertegenwoordigers zo snel mogelijk in te lichten en deze verwittigingsplicht ook in de wet in te schrijven.
- De aanwezigheid van een vertrouwenspersoon werd voorzien voor minderjarigen die in hoedanigheid van slachtoffer of getuige van bepaalde zware misdrijven worden verhoord.¹³ Dit zou echter ook voorzien moeten worden voor de minderjarige slachtoffers of getuigen van de misdrijven die niet in de wet worden opgesomd. De Wet Patiëntenrechten en het Decreet Rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp kunnen hierbij een inspiratiebron vormen, gezien daar de idee van bijstand door een vertrouwenspersoon al ingeburgerd is.
- De basisattitude tijdens een verhoor moet wederzijds respect zijn.

JONGE KINDEREN

- Jonge kinderen vragen een gespecialiseerde aanpak. Videoverhoor is hier altijd aangewezen.

JEUGDADVOCAAT

- De in Vlaanderen ambtshalve toegewezen advocaat is bijna altijd een opgeleide jeugdadvoocaat, wat een goede zaak is. Er is echter nog geen wettelijke verankering van de jeugdadvocatuur, die er dringend moet komen. Verder moet er een specifieke regeling voor de permanentie van jeugdadvocaten worden uitgewerkt.
- Het volstaat niet om de rechten van de minderjarige op te sommen en hem een document te overhandigen waarin deze rechten worden vermeld. Het is vooral de bedoeling dat de minderjarige ook begrijpt welke zijn rechten zijn. Hier ligt een taak weggelegd voor de jeugdadvoocaat. Tijdens zijn of haar gesprek met de minderjarige op politiekantoor moet de jeugdadvoocaat de 'letter of rights' omzetten in mensentaal en meer uitleg geven hoe het verhoor dient te verlopen. Tijdens het gesprek moet gepolst worden naar de leefwereld van de minderjarige, naast de feiten. De jeugdadvoocaat moet pogen een band te creëren met de minderjarige door o.a. ook te informeren naar de school, hobby's

¹³ Art. 91bis Sv. (gijzeling, aanranding van de eerbaarheid en verkrachting, prostitutie, openbare zedenschennis, opzettelijk toebrengen van lichamelijke letsels, genitale verminking,...)

enz. Cruciaal voor de minderjarige is dat de advocaat die hem of haar bijstaat over alle info beschikt. De jeugdadvocaat moet bij heel het proces worden betrokken.

TOLKEN

- De rechten van de anderstalige minderjarigen moeten op dezelfde wijze gegarandeerd worden als deze van Nederlandstalige minderjarigen in strafprocedures. Gratis tolken dienen ter beschikking worden gesteld doorheen gans de procedure (voor, tijdens en na verhoor).

VERHOOR 'S NACHTS

- Het verhoren van minderjarigen tijdens de nacht is absoluut te vermijden. Wij pleiten voor een regeling zoals in Nederland, waar er geen verhoor mag plaatsvinden tussen 22h en 6h.